

KURAKLIK

PROF. DR. MUHAMMED SARI



Kuraklık, Anadolu'nun sık sık maruz kaldığı, insanların buna bağlı olarak büyük sıkıntılar çektiği, hatta ölümlere sebep olduğu makus talihlerinden birisidir. Tarih boyunca büyük kıtlık ve kuraklıklar görülmüş olmakla birlikte genelde Anadolu, özelde ise Aksaray'da en çok bilgiye ulaşabildiğimiz kuraklık vakası 1928 yılındadır. Bunun yanı sıra 1845, 1874, 1887 yıllarında da büyük kuraklıklar yaşanmıştır. Büyük sıkıntılara düşen halkın içinden yetişen ozanlar, bu büyük felaketleri dillendirmişlerdir.

Mesela Kayserili bir ozan 1845 kuraklığını; “*erdi bu kıtlığa nice çok diyarlar-cümlesinden ehven oldu bu civar*” şeklinde dile getirmiştir. Bu kuraklıklar içerisinde en tesirli olanı 1874 yılında meydana gelmiştir. 1873 yazı Orta Anadolu'da kurak geçince, o yıl az mahsul toplanabilmişti. Bununla birlikte, sonbahar aşın yağışlı geçerken, kış ise bütün ülkede fevkalade sert geçmişti. Öyle ki İstanbul'da Haliç'i buz tutmuştu.

Orta Anadolu'da yoğun kar ve don yüzünden yollar aylarca kapalı, yüzlerce köy ise mahsur kalmış, hatta bazen kar kalınlığı telgraf direklerinin boylarını aşınca haberleşme imkânları da kesilmişti.

Bunun neticesinde pek çok kişi ya ölmüş ya da bulundukları yerleşim yerini terk etmek zorunda kalmıştı. Bir halk ozanı bu kıtlığı şu anlamlı sözlerle dile getirmiştir:

*Çekildi pınardan tükendi mâ 'lar
Lodos yeli bulutları kovalar
Rahmetten müberrâ oldu havalar
Tutuştı ciğerler büryan içinde
O zaman bir hırsır düştü insana
Çok gavga kaldılar âb-ı revana
Çıkmaz oldu zahireler meydana
Bulunmazdı sevkı sultan içinde*

*Acayıptır hele dinle bu sözü
Bahar geldi gövermedi yeryüzü
Hazret-i lemyezel bununla bizi
Terbiye eyledi bir an içinde.*

Bu kuraklıkların akabinde en çok bilinen ve dile getirilen Orta Anadolu'da meydana gelen ve haliyle Aksaray'ı da etkisi fazlasıyla hissedilen 1928'deki kuraklıktır. Aksaray'da o senelerde iklim genellikle kurak gidiyordu ve bu yüzden de ekinler 1928 senesinde biçilemeyecek derecede kısa kalmıştı. Öyle ki bir evvelki senede de kış

mevsiminde yiyecek sıkıntısı yüzünden çok sayıda hayvan telef olmuştur.

2 Ağustos 1928 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi'nin haberine göre; kuraklık etkisini üç senedir gösteriyordu ve bu yüzden çiftçiler büyük bir sıkıntı çekmekle birlikte açlık da baş göstermişti. 1929 kışında da aşırı soğuklar devam etmiş, bir tane jandarma Sultanhanı civarında, iki deveci de Konya-Aksaray yolunda donarak hayatını kaybetmiştir.

Kuraklık sebebiyle hayvanlara verilmek için saman bulunamaz duruma gelmişti. Bu yüzden Adana civarından saman getirmek ve Osmaniye taraflarından hayvanların kışlatılması için uygun arazi olduğundan sürülerini buraya götürmek isteyenlerin ziraat müdürlüğüne başvurmaları istenmiştir. Ayrıca Kuraklıktan etkilenen halkın sorunlarına çözüm getirmek amacıyla sekiz bin civarında kişinin Kütahya şimendifer (demir yolu) hattında amele olarak ve 80 ile 120 kuruş yevmiye ile çalıştırılması için içişleri bakanı talimat vermişti.

Kuraklık sebebiyle halkın zor duruma düşmesinden dolayı, İktisat Vekaleti Aksaray'a on altı bin liralık bir bütçe göndermiş ve bunun dört bin lirası Koçhisar'a, üç bin lirası da Arapsun'a verilmişti. Geriye kalan dokuz bin liraya da buğday alınmış ve ihtiyaç duyan halka faizsiz olarak dağıtımı kararına varılmıştı. *Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin genel merkezi, Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili Refik Bey başkanlığında toplanarak kurak sahalardaki yardıma muhtaç olanlara gerekli yardımı göndermek için karar almışlardı.*

Bunun üzerine *Refik Bey, İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya*'ya telgraf çekmek suretiyle nerelerde ve ne derecede ihtiyaç olduğunu sormuş ve iki tane de yardım faaliyetlerini kontrol etmek üzere müfettiş göndermişti. Kuraklık sırasında, geçinme sıkıntısına düşen ihtiyaç sahibi çiftçiler Tuz Gölü'nde, bir kısım vatandaşımız da Kütahya ve Maraş civarında şimendifer yollarında çalıştırılmışlardı. Bu yollarda beş altı ay süreyle beş altı bin kişinin çalıştırılabileceği bildirilmişti.

Ayrıca yaşanan kuraklık sebebiyle Aksaray'a Ulu Irmak'tan su almak amacıyla *Kızıl Ark Kanal'ı* açılması kararlaştırılmış ve bu suretle çok geniş bir alanın sulanabilmesi temin edilmiş olacaktı. Elli bin liraya mal olması beklenen *Kızıl Ark* projesini *Konyalı Bakkalbaşı Zade Nuri Bey'e* ihale edilmişti.

Temmuz 1928'de kuraklık felaketini yerinde incelemek üzere *İçişleri Bakanı Şükrü Kaya* ve beraberinde milletvekillerinden *Ali Nazmi, İsmail Hakkı ve Kazım Bey* ile *İçişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Ekrem Bey, İçişleri Bakanlığı Müfettişlerinden Fazlı Bey* Aksaray'a gelmiş ve kuraklık felaketinin geçtiği yerlerde köylülerin sıkıntılarını dinlemiştir.

Kuraklığın yaşandığı *Aksaray Konya, Kırşehir* gibi Orta Anadolu şehirlerine giden *Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey*, buradan *Ankara'ya* gittikten sonra *Başbakan İsmet İnönü'ye* bir rapor vermiştir. Bu rapora göre; 1928 kuraklığından önce bu bölgede 1844, 1854, 1874, 1887, 1907 ve 1908 yıllarında da kuraklık yaşanmıştır. 1874 kuraklığı hakkında halktan edinilen bilgilere göre o yıl kış da çok

şiddetli geçmiş birçok vatandaşımız hayatını kaybetmiş, çok sayıda hayvan telef olmuştur.

Hatta bazı köylerde tek bir hayvan bile kalmamıştır. Mesela Aksaray'ın 200-300 hanelik Eşmekaya Köyü'nde koyun ve sığırlar tamamen telef olmuş, tek bir inek kalmış ve o da buzağılamamıştır. O sene memleketin her tarafında kıtlık olduğu için halk parası da olsa zahire alamamıştı. 1887 kuraklığında da ekinler yetişmemiş, bunun üzerine halk damlarını açmış ve buradan çıkan ot vb. ile hayvanlarını kurtarmaya çalışmış, pek çok köy harap olup dağılmıştır.

Şükrü Kaya'nın raporuna göre bu kuraklıktan etkilenen 200 bin nüfus ve elli bin ailedir. Bunların içinde ise sadece beş on ailenin hiç yiyeceğinin kaldığını söylemiştir. Hatta içlerinde una ot karıştırmak suretiyle yiyeceği ekmeğin artırmak isteyenleri gördüğünü de söyler. Zararsız otları haşlayarak saçta pide gibi yapıyorlardı. Bu sebeple Kuraklık sonucu halkın zarureti artınca Aksaray'da zengin ahalinden bazıları *Hilal-i Ahmer'e* müracaat ederek aylık olarak altı-yedi yüz lira vereceklerini taahhüt etmişlerdir.

Halkın pek çoğu, açlıktan yabani otlar yemeye başlamış ve bazı bölgelerde ölümlere rastlanmıştı. Bunun üzerine hükümet, başta para ve yiyecek yardımı olmak üzere, tohumluk yardımı, sürülerin başka yerlere nakli ve sulu ziraate geçilmesi yönünde önlemler alarak bu kuraklığın etkisini en aza indirmeye çalışmıştı. Ancak kuraklığa hazırlıksız yakalanmış olan halk, her ne kadar kendi canını kurtarmış olsa da hayvanlarının çoğu bundan etkilenmiş ve

ölmüştü. Bu sebeple büyük çoğunluğu çiftçi olan bu halk uzun süre kendisine gelememiştir.

KAYNAKÇA

“Aksaray Folklorunda Yapraklar Aksaraylı Bir Halk Şairinin Dilinden 1290 Kıtlığı”, Hasandağı, Ağustos 1952, Yıl:2, S.12

Aksaray Vilayet Gazetesi

Cahit Öztelli, “Halk Şiirinde Tarihi Kıtıklar ve Kuraklıklar”, Hayat Tarih Mecmuası (Tarih ve Edebiyat Mecmuası), Temmuz 1974, Yıl:10, C.2, S.7

Sinan Kunalp, “Orta Anadolu’da Kıtık (1873-1875)”, **Tarih ve Toplum**, Nisan 1990, S. 76

Uyanık Necmi, Sarı Muhammed, “Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Tarihîn Peşinde, Yıl 2011, S.15.